

PLANI EKONOMIK LOKAL PËR
KATEGORITË E CENUESHME
TË QYTETARËVE, TË
RIATDHESUARVE DHE
ANËTARËVE TË FAMILJEVE TË
TYRE PËR KOMUNËN E
SARAJIT

Ky publikim është përgatitur si pjesë e projektit “Rruga drejt rezistencës dhe riintegritit të familjeve të cenueshme në komunitet”, i cili zbatohet nga një konsorcium i organizatave: Qendra Maqedonase për Bashkëpunim Ndërkombëtar - MCMS, Nexus - Koncepti qytetar, Iniciativa për Perspektivë Evropiane - IEP , Horizon Civitas dhe Pleiades. Projekti mbështetet nga Fondi global i angazhimit dhe rezistencës së Komunitetit-GCERF.

Përmbajtja e këtij publikimi është përgjegjësi vetëm e autorit dhe në asnjë mënyrë nuk mund të konsiderohet se i pasqyron pikëpamjet e GCERF ose organizatave të tjera që e zbatojnë programin.

Autor: Goran Veleski

shkurt – prill 2022

Përmbajtja

Rezyme.....	3
Metodologjia për përpilimin e planit ekonomik lokal për kategoritë e cënueshme të qytetarëve dhe riintegrimi i të riatdhesuarve dhe anëtarëve të familjeve të tyre në Komunën e Sarajit.....	5
Të dhëna themelore për Komunën e Sarajit.....	6
Risocializimi, rehabilitimi dhe riintegrimi i të riatdhesuarve dhe anëtarëve të familjeve të tyre	8
Riintegrimi ekonomik – Qëllimi strategjik dhe masat.....	10
Identifikimi i barrierave me të cilat përballen të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre në tregun e punës	10
Orientimi në karrierë	11
Forcimi i kualifikimeve dhe shkathtësive lidhur me punësimin.....	11
Punësimi i subvencionuar në organizatat qytetare me mision social (ndërmarrje sociale) ose ndërmarrje me përgjegjësi shoqërore	12
Vetëpunësimi	13
Rekomandime	15

Plani ekonomik lokal për kategoritë e cenueshme të qytetarëve duke përfshirë të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre për Komunën e Sarajit

Rezyme

Procesi i integritit ekonomik të kategorive të cenueshme të qytetarëve sjell një sërë sfidash, veçanërisht kur bëhet fjalë për të riatdhesuarit që tashmë po përballen me përjashtimin social dhe marginalizimin. Për të siguruar riintegrimin e suksesshëm të këtyre personave, nevojitet bashkëpunimi i përbashkët i të gjithë aktorëve social, duke filluar nga organet e sigurisë shtetërore, Komiteti kombëtar për parandalimin e ekstremizmit të dhunshëm dhe luftën kundër terrorizmit, ministritë kompetente, qendrat e punës sociale, institucionet shëndetësore dhe deri te komunat, shkollat dhe familja. Media ka një ndikim të madh në ndërgjegjësimin e publikut, sepse mënyra se si ato informojnë dhe përdorimi i termave të duhura varet nga mënyra se si këta njerëz do të prezantohen dhe do të pranohen në komunitetet e tyre.

Një qasje e unifikuar nuk mund dhe nuk duhet të zbatohet në procesin e riintegritit, sepse të riatdhesuarit ndryshojnë në aspektin e gjendjes psikofizike, qëndrimeve, pikëpamjeve, besimeve dhe nevojave. Një qasje e personalizuar për çdo të riatdhesuar, përmes krijimit të planeve individuale, do të ishte me përfitim të madh. Duhet pasur parasysh faktin se përpara se t'i qasemi integritit ekonomik të të riatdhesuarve, fillimisht është e nevojshme të realizohen disa komponentë si parakushte të rëndësishme që personi të mund të fitojë arsimim ose aftësi të caktuara për të konkurruar në tregun e punës. Është e nevojshme që ai të marrë mbështetje adekuate psikosociale, kujdes mjekësor, ndihmë në lëshimin e dokumenteve të nevojshme, t'i sigurojë vendbanimin, ndihmë juridike etj.

Riintegrimi ekonomik është një proces përmes të cilit kategoritë e cenueshme të qytetarëve marrin statusin civil, punësimin e qëndrueshëm dhe të ardhurat. Megjithatë, një problem i madh me disa kategori të rrezikuara të qytetarëve është se ata as që duan të gjejnë punë, të mësuar të jetojnë me asistencë sociale. Domethënë, në rast të punësimit të tyre, ata jo vetëm që humbasin ndihmën nga shteti, por përballen me rrezikun e mbylljes së të ardhurave të tyre për shkak të borxheve të mëparshme.

Prandaj, si në shumicën e komunave, edhe në Komunën e Sarajit ekziston një ekonomi joformale që paraqet një vend “adekuat” për punësim për njerëzit pa frikë se do të humbasin asistencën minimale të garantuar. Të punësuarit e paregjistruar dhe puna e fëmijëve nuk janë të panjohura në Komunën e Sarajit. Punonjës të padeklaruar ka pothuajse në të gjithë sektorët ekonomikë, veçanërisht në ndërmarrjet mikro dhe të vogla. Mirëpo, Komuna e Sarajit ka shënuar progres të

madh ekonomik në dhjetë vitet e fundit. Infrastruktura e zhvilluar, klinikat, farmacitë, shkollat, restorantet dhe ndërtimi i një lagjeje luksoze brenda bashkisë. Gjithashtu, në Komunën e Sarajit ekzistojnë organizata qytetare me mision social që mund të ofrojnë mbështetje për kategoritë e cenueshme gjatë arsimit apo zhvillimit profesional, si dhe ndërmarrje me përgjegjësi shoqërore që mund të ndihmojnë në integrimin ekonomik. Ata mund të jenë të interesuar për trajnimin në punë të këtyre personave dhe punësimin e tyre përmes subvencionimit të pagave.

Në Komunën e Sarajit ekzistojnë ndërmarrje nga sektorët e bujqësisë, përpunimit, tregtisë me shumicë dhe pakicë, ndërtimitarisë, tekstilit dhe turizmit. Të gjitha këto ndërmarrje kanë nevojë për punëtorë. Nevoja më e madhe është për punëtorë të ndërtimitarisë, kamerierë dhe kuzhinierë që janë në mungesë në tregun e punës.

Potencial të madh turistik ka edhe Komuna e Sarajit me Matkën dhe me këtë hapjen e mundësive për punësim jo vetëm në vendet turistike por edhe në aktivitetet përkatëse. Një investim i madh po paralajmërohet edhe në Liqenin e Treskës, i cili do të ketë një ndikim të fortë në kërkesën vendase për punë për punëtorët e ndërtimit, kuzhinierët dhe kamarierët, të cilët janë në mungesë në tregun e punës.

Përmes trajnimeve adekuate në vendin e punës dhe punësimit të subvencionuar përmes subvencioneve të pagave të ofruara nga Qendra për punësim në Shkup, të riadhesuarit mund të punësohen dhe të kenë avancim në karrierë. Personat nga Komuna e Sarajit të cilët dëshirojnë të hapin biznesin e tyre mund ta shfrytëzojnë masën për vetëpunësim me të cilën përfitojnë grant të pakthyeshëm.

Metodologjia për përpilimin e planit ekonomik lokal për kategoritë e cenueshme të qytetarëve dhe riintegrimi i të riatdhesuarve dhe anëtarëve të familjeve të tyre në Komunën e Sarajit

Plani ekonomik për kategoritë e cenueshme të qytetarëve, si dhe riintegrimi i të riatdhesuarve dhe anëtarëve të familjeve të tyre në shoqëri, në Komunën e Sarajit është përgatitur duke mbledhur, organizuar dhe sintetizuar në mënyrë sistematike informacionet në dispozicion.

Hulumtimi kishte për qëllim kuptimin e kontekstit në vend në nivel kombëtar dhe lokal, si dhe prioritetet dhe tendencat e riintegritit ekonomik të të riatdhesuarve dhe anëtarëve të familjeve të tyre. Po aq e rëndësishme, u identifikuan gjithashtu boshllëqet me të cilat përballen të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre që duhet të adresohen gjatë riintegritit të mëtejshëm ekonomik.

Aktivitetet përfshijnë analizën e literaturës ekzistuese, analizën e të dhënave dytësore dhe krijimin e një liste referimi në mënyrë që të gjitha dokumentet të jenë të organizuara dhe lehtësisht të aksesueshme.

Analiza e literaturës ekzistuese e rëndësishme për riintegrimin ekonomik përfshin një rishikim të rregulloreve ekzistuese, dokumenteve strategjike, planeve të veprimit dhe planeve operacionale, raporteve të zbatimit, teksteve gazetareske, etj. Gjithashtu u shqyrtua literatura shkencore nga praktikantët në shtetet e tjera dhe komunitetet lokale që përballen me këtë problem.

Pas shqyrtimit të literaturës ekzistuese, filloi analiza e të dhënave të disponueshme publike, si të dhëna demografike, ekonomike, sociale, të dhëna arsimore, si dhe të dhëna nga tregu i punës. Të dhënat janë përdorur për të perceptuar situatën dhe për të propozuar politika/masa për riintegrimin ekonomik, të bëra në bazë të të dhënave të disponueshme.

Gjatë përgatitjes së Planit ekonomik për riintegrim në nivel lokal, janë marrë njohuritë nga drafti i hulumtimit për nevojat e tregut të punës për të riatdhesuarit dhe familjet e tyre, i cili është realizuar në tranzicionin para përgatitjes së planeve ekonomike.

Të dhëna themelore për Komunën e Sarajit

Komuna e Sarajit është një nga komunat rurale nën Qytetin e Shkupit. Komuna ndodhet në pjesën veriperëndimore të Qytetit të Shkupit dhe kufizohet me komunën e Gjorçe Petrovit në lindje, me Jegunovcën dhe Zhelinën në perëndim dhe me Sopishten dhe Karposhin në juglindje.

Në komunën e Sarajit ka 24 vendbanime: Saraj, Lubin, Llokë, Krushopek, Gërçec, Shishovë, Gllumovë, Matkë, Arnaqi e Epërme, Arnaqi e Poshtme, Semenishtë, Çajlanë, Bukoviq, Paniçar, Rahoviq, Llaskarcë, Bojanë, Kondovë, Sfillare e Poshtme, Sfillare e Epërme, Radushë, Vorcë, Rashçe, Kopanicë. Sipërfaqja e përgjithshme është 24 km². Konsiderohet një komunë rurale e mesme/e madhe, me një dendësi popullesie prej 149 banorë për km².

Fotografia 1: Harta e Komunës së Sarajit me fshatrat

Sipas regjistrimit të vitit 2002, në territorin e Komunës së Sarajit jetojnë gjithsej 35.408 banorë. Banorët i përkasin disa kombësive. Numri më i madh i tyre, përkatësisht 91,53% janë banorë të nacionalitetit shqiptar, 3,89% janë banorë të nacionalitetit maqedonas, 3,16% janë boshnjakë,

0,127% janë turq, 0,771% janë romë, 0,051% janë serbë dhe 0,47% janë të tjerë. Komuna ka 7.982 amvisëri dhe shënon rritje vjetore të popullsisë.¹

Në Komunë janë aktive 569 subjekte afariste, nga të cilat 360 janë mikro, 196 të vogla, 9 të mesme dhe 4 të mëdha. Sa i përket gjendjes ekonomike në Komunën e Sarajit, është evidente se nxitës i zhvillimit ekonomik të komunës janë bizneset mikro dhe të vogla, të cilat përbëjnë 97.7% të numrit të përgjithshëm të subjekteve aktive.

Për sa i përket subjekteve afariste aktive sipas sektorëve të veprimtarisë në komunë, janë 117 subjekte që punojnë në fushën e ndërtimit, 52 në industrinë përpunuese, 188 në tregtinë me shumicë dhe pakicë; riparimin e mjeteve motorike dhe motoçikletave, 83 në transport dhe magazinim, 33 në veprimtarinë e objekteve akomoduese dhe shërbime me ushqime etj.

Në vitin 2017, komuna kishte gjithsej 540 punëtorë, prej të cilëve 31 ishin të punësuar në administratën komunale, ndërsa pjesa tjetër në ndërmarrjet publike komunale.

Sipas të dhënave të fundit të Entit Shtetëror të Statistikave, në vitin 2017, në institucionet e përkujdesjes dhe edukimit të fëmijëve – kopshte/qendra për zhvillimin e fëmijërisë së hershme ishin 49 fëmijë dhe 5 të punësuar.

Në shkollën e mesme të Qytetit të Shkupit, “Saraj”, e cila gjendet në territorin e Komunës së Sarajit, janë të regjistruar rreth 200 nxënës, prej të cilëve 100 janë në arsimin profesional. Në shkollë mund të studiohen në gjuhën shqipe 3 profile: teknik ekonomik, administrator biznesi dhe infermier.

¹ Propozimi i plotësuar i Strategjisë për zhvillim rajonal të Republikës së Maqedonisë së Veriut 2021-2031, Shkup, shkurt 2021

Risocializimi, rehabilitimi dhe riintegrimi i të riatdhesuarve dhe anëtarëve të familjeve të tyre

Procesi i riintegrit të të riatdhesuarve dhe familjarëve të tyre përfshin një sërë aktiviteteve sistematike që zbatohen për riintegrimin e individit në shoqëri, i cili është marginalizuar për arsye të caktuara. Brenda gjithë procesit zhvillohen plane dhe programe specifike që ofrojnë mbështetje terapeutike dhe psikologjike, arsimim, formim profesional, punësim, sport dhe ushtrime fizike, akses në aktivitete kulturore, shëndetësi, kujdes dhe përmirësim të marrëdhënieve shoqërore.

Gjatë trajtimit të këtyre personave vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet edukimit dhe aftësimin profesional, parandalimit shëndetësor, krijimit të shprehive të punës, zhvillimit të ndjenjës së përgjegjësisë ndaj vetes, personave të tjerë dhe kërkesave shoqërore.

Procesi i risocializimit do ta inkurajojë individin të adoptojë vlera, qëndrime dhe aftësi të reja të përcaktuara si të përshtatshme sipas normave të një shoqërie, pra korrigjimin e perceptimeve, shprehive dhe opinioneve negative shoqërore.

Fakt është se interpretimi radikal i fesë dhe i ideologjive radikale janë arsyeja kryesore e rekrutimit të luftëtarëve të huaj terroristë dhe pjesëmarrjes së tyre në konfliktet e huaja, por kjo pasohet nga ndjenja e përjashtimit dhe mungesës së përkatësisë ndaj shoqërisë. Prandaj është e nevojshme që në procesin e risocializimit dhe riintegrit të tyre të theksohet forcimi i besimit të tyre në sistemin e shoqërisë dhe nëpërmjet një qasjeje holistike të ndikohet në qëndrimet dhe bindjet e tyre. Që procesi i de-radikalizimit të ketë sukses, gjëja më e rëndësishme është që njerëzit të fitojnë besim në ndihmën e ofruar nga shoqëria.

Riintegrimi ekonomik është hapi i dytë i gjithë procesit dhe duhet nisur pasi të jenë tejkaluar sfidat, pra problemet me të cilat përballen të riatdhesuarit dhe familjarët e tyre pas kthimit në vend ose pas vuajtjes së dënimit me burg.

Domethënë, pas sigurimit të dokumentacionit personal, sfida e radhës është realizimi i të drejtës për mbrojtje sociale, si mbështetje financiare mujore sipas Ligjit për mbrojtje sociale.

Strehimi është një tjetër problem që duhet zgjidhur, sepse një pjesë e madhe e të riatdhesuarve nuk kanë vendbanimin e tyre.

Një problem tjetër është punësimi dhe qasja në tregun e punës, si segment i rëndësishëm i planit të integrit, sepse trajtimi i punës konsiderohet si mjeti më efektiv në integrimin e kategorive të cënueshme të qytetarëve. Nevojitet një mbështetje e fortë institucionale për t'i ndihmuar ata të marrin informacion rreth mundësive të punësimit.

Me rëndësi të madhe është vlerësimi i gjendjes së përgjithshme shëndetësore (fizike dhe mendore) dhe mbështetja në zgjidhjen e problemeve shëndetësore. Gjithashtu duhet pasur parasysh se këta persona kanë kaluar trauma për shkak të deportimit, ndryshimit të shpejtë të ambientit etj., ndaj ka nevojë për mbështetje psikologjike dhe socializim.

Krijimi i profileve personale dhe vlerësimi i riskut, këshillim psikologjik nga psikologë të trajnuar, të cilët do të jenë në gjendje të komunikojnë me personat, sepse janë persona të traumatizuar rëndë, të pandjeshëm ndaj brutalitetit dhe dhunës. Vlerësimi i nevojave të tyre, i gjendjes së tyre psikofizike dhe i aftësive dhe aftësive që ka i riadhesuari duhet të merret si bazë për zhvillimin e planeve individuale për riintegrim.

Duke ofruar ndihmë juridike falas, duke informuar për të drejtat dhe detyrimet, njerëzit do të ndihmohen për të fituar besimin në sistemin shoqëror.

Në kuadër të këtij projekti janë planifikuar masa dhe aktivitete me të cilat do të menaxhohet me sukses procesi integruar dhe ky dokument do të japë një pasqyrë të veçantë të masave dhe aktiviteteve që duhet të zbatohen në drejtim të integritit ekonomik, gjegjësisht përfshirjes aktive të grupeve të synuara në tregun e punës. Dokumenti do të përfshijë gjithashtu kualifikimet dhe aftësitë arsimore që duhet të fitojnë kategoritë e rrezikuara të qytetarëve, si një parakusht i rëndësishëm për gjetjen e punësimit, por edhe për një integrim të plotë të suksesshëm.

Riintegrimi ekonomik – Qëllimi strategjik dhe masat

Qëllimi strategjik i planit të riintegritit ekonomik është ofrimi i mundësive për punësim dhe të ardhura të denjë për kategoritë e cënueshme të qytetarëve, përfshirë të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre.

Aktivitetet kyçe për forcimin ekonomik dhe punësimin për kategoritë e cënueshme të qytetarëve kërkojnë një qasje holistike të palëve të interesuara në Komunën e Sarajit në lidhje me krijimin e masave, si dhe shkëmbimin e të dhënave dhe informacionit.

Pjesëmarrës në integrimin ekonomik të të riatdhesuarve dhe familjeve të tyre në nivel lokal janë: Komuna e Sarajit, Qendra për punësim-Shkup, ndërmarrjet lokale me përgjegjësi shoqërore, organizatat lokale të shoqërisë civile me mision social (ndërmarrjet sociale), ofruesit lokal të trajnimeve të certifikuara. për të rritur, Qendra për punë sociale Shkup dhe shkollat e mesme profesionale në nivel lokal.

Plani ekonomik për integrim parashikon masat e mëposhtme:

Identifikimi i barrierave me të cilat përballen të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre në tregun e punës

Në drejtim të punësimit të denjë të kategorive të cënueshme mund të hasen disa pengesa si: mungesa e arsimit adekuat, mungesa e përvojës së punës, kujdesi për anëtarët e familjes, gjendja e keqe financiare, puna joformale, qasja e kufizuar në arsim, kujdesi i kufizuar shëndetësor dhe mbështetja sociale, mungesa e informacionit për mundësitë, stigmatizimi, mungesa e mundësive të jetesës, dekurajomi etj.

Me këtë hap të parë në integrimin ekonomik, këshilltari i karrierës duhet të analizojë nevojat e punëdhënësve në ekonominë lokale si turizmi, bujqësia, tregtia me shumicë dhe pakicë, etj., si dhe kualifikimet dhe aftësitë që kanë të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre. Qëllimi i kësaj analize është të zbulojë se çfarë hapash të mëtejshëm duhet të ndërmerren në zhvillimin profesional. Këto mangësi në punësueshmërinë e tyre duhet të përmirësohen me trajnime të mëtejshme, subvencione, etj.

Qendra për punësim në Shkup ka qasje të kufizuar për të riatdhesuarit dhe familjet e tyre në tregun e punës, prandaj përfshirja e komunitetit lokal nga Komuna e Sarajit, organizatave të shoqërisë civile dhe sektorit privat lokal mund të jetë me përfitim të madh gjatë gjithë procesit.

Orientimi në karrierë

Orientimi në karrierë është një rol në tregun e punës që nuk ekziston në nivel lokal në Komunën e Sarajit. Qëllimi është të ndihmohen kategoritë e cenueshme të tregut të punës, përfshirë të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre, për të menaxhuar karrierën e tyre, për të bërë zgjedhjen e duhur në arsim, trajnim dhe mbi të gjitha në zgjedhjen e profesionit të përshtatshëm, nëpërmjet orientimit në karrierë. Për të zbatuar këtë aktivitet, është e nevojshme ofrimi i shërbimit përtej shërbimeve publike tashmë të mundshme. Këshilltarët e karrierës në nivel lokal mund të jenë profesionistë në profesionin e tyre, por mbi të gjitha duhet të jenë njerëz nga komuniteti lokal, të cilët mund të fitojnë besimin e kategorive të cenueshme të qytetarëve, si dhe të të riatdhesuarve dhe familjarëve të tyre.

Qendrat e punësimit ofrojnë ndihmë për kërkimin e punës, trajnim motivues, trajnim për punësim dhe përgatitje për punë, orientim profesional dhe këshillim për karrierë dhe ndërmjetësim në punësim. Këto shërbime, duke përfshirë planet individuale të zhvillimit, nuk ofrohen në mënyrë adekuate nga institucionet publike për shkak të kapaciteteve të dobëta dhe paraqesin një boshllëk në integrimin ekonomik.

Forcimi i kualifikimeve dhe shkathtësive lidhur me punësimin

Trajnimet profesionale ofrojnë zhvillim të shkathtësive në një gamë të gjerë fushash profesionale, përmes mësimin në klasë dhe në vendin e punës. Ato duhet të dizajnohen për të ndërtuar shkathtësitë dhe njohuritë e këtyre individëve, të cilat janë në përputhje me nevojat e punëdhënësve. Këto trajnime luajnë një rol kyç në sigurimin e punësimit më të mirë afatgjatë².

Në vitin 2021, personat që e ndiqnin trajnimin përmes masës kanë marrë kompensim mujor prej 9.000 denarë, përfshirë sigurimin në rast aksidenti në vendin e punës dhe tatim mbi të ardhurat personale për kohëzgjatjen e trajnimit nga 2 deri në 4 muaj. Punëdhënësi, nëpërmjet bashkëfinancimit, mund të rrisë shumën e tarifës mujore për kohëzgjatjen e trajnimit, e cila do të pasqyrohet në kontratë në përputhje me rrethanat. Ofruesit e trajnimeve marrin kompensim deri në 30.000 denarë për person në trajnim. Në rajonin e Komunës së Sarajit nuk ka ofrues për trajnime të verifikuara, të cilat ofrojnë kualifikime nga fusha të ndryshme, në rajonin e Qytetit të Shkupit janë rreth 80 trajnime të verifikuara nga fusha të ndryshme. Mundësitë për trajnim në nivel të Qytetit të Shkupit, në të cilat këta persona mund të marrin pjesë dhe të fitojnë kualifikimet e nevojshme, mund t'i shihni në ueb faqen e Qendrës për arsim të të rriturve në linkun e mëposhtëm [Lista e programeve – TIS \(cov.gov.mk\)](#).

² Vocational Education and Training (VET) and Adult Learning, OECD 2022.

Trajnimet e financuara nga Agjencia për punësim përmes Qendrës për punësim Shkup janë shumë të kufizuara, sepse varen nga interesimi i të papunëve për të formuar grupe të interesuara për të njëjtin lloj trajnimi në të njëjtin vend, dhe nga disponueshmëria e ofruesve të verifikuar të trajnimit.

Komuna e Sarajit mund t'i realizojë trajnimet në bashkëpunim me zbatues tashmë të verifikuar të trajnimeve. Gjithashtu, në bashkëpunim me punëdhënësit me përgjegjësi shoqërore, organizatat civile me mision social dhe odat mund të iniciojnë dhe krijojnë në mënyrë të pavarur ofrues, të cilët do të zbatojnë trajnime të verifikuara.

Krahas trajnimeve për plotësimin e profesioneve të kërkuara në tregun e punës nga zbatues të verifikuar të trajnimeve, në përputhje me Planin operativ për programet dhe masat aktive për punësim dhe shërbime në tregun e punës, ekzistojnë edhe lloje të tjera trajnimesh, si: në vendin e punës, trajnime për punëdhënësit të njohur, trajnime on-line, trajnime për zhvillimin e aftësive digjitale, praktika, trajnime për gjuhë të huaja etj. Ato përfaqësojnë një mundësi të mirë punësimi, veçanërisht për njerëzit që tashmë kanë aftësi që kërkohen nga punëdhënësit. Këto trajnime realizohen nga Agjencia për punësim, përmes Qendrës për punësim Shkup. Në territorin e Komunës së Sarajit nuk ka trajnime të verifikuara për shkathtësi, por në territorin e Qytetit të Shkupit ka 12 trajnime të verifikuara të aftësive, të cilat mund të shihen në ueb faqen e Qendrës për arsim të të rriturve ose në linkun në vijim [Lista e programeve – TIS \(cov.gov.mk\)](#).

Trajnimet kanë për qëllim të përmirësojnë shkathtësitë dhe kualifikimet e kategorive të cenueshme të qytetarëve, përfshirë të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre, për integrimin më të suksesshëm të tyre në tregun e punës. Për personat që kanë aftësi të pamjaftueshme për tregun e punës, trajnimi është një masë unike dhe e nevojshme për integrimin afatgjatë ekonomik. Duke pasur parasysh se në territorin e Komunës së Sarajit ka një ekonomi të zhvilluar në ndërtimtari, turizëm dhe hoteleri, tregtia me shumicë dhe pakicë, prodhimi, trajnimi në vendin e punës mund të përfaqësojë hapin e parë të zhvillimit profesional, pra një hap më afër integritimit ekonomik afatgjatë dhe punësimin.

[Punësimi i subvencionuar në organizatat qytetare me mision social \(ndërmarrje sociale\) ose ndërmarrje me përgjegjësi shoqërore](#)

Punësimi me paga të subvencionuara është një mundësi e mirë për personat më të cenueshëm në tregun e punës. Punësimi i subvencionuar mund të realizohet përmes punësimin të këtyre personave në organizata qytetare me mision social ose/dhe ndërmarrje sociale. Punësimi i subvencionuar duhet të kombinohet me trajnimin dhe mentorimin, me synimin e integritimit afatgjatë në tregun primar të punës.

Me masën në vitin 2021 janë subvencionuar paga në shumë prej 19.000 denarë në muaj, si subvencionim i pagës së të punësuarit për periudhën 3, 6 ose 12 muaj. Punëdhënësi mund t'i paguajë punonjësit një pagë më të lartë. Mbështetja e përgjithshme financiare për një person

për një periudhë 3 mujore është 57.000 denarë; për 6 muaj është 114.000 denarë dhe për 12 muaj është 228.000 denarë. Mjetet paguhen një herë për të gjithë periudhën e subvencionimit, pas punësimit me kohë të plotë, në përputhje me dispozitat dhe kushtet e përcaktuara në Marrëveshjen për subvencion.

Në Komunën e Sarajit, punëdhënësit vendorë mund të jenë të interesuar për subvencionimin e pagave për këta persona, veçanërisht në zonat që kanë mungesë të punëtorëve si ndërtimtaria, turizmi dhe hoteleria. Personat që janë më të gatshëm për punësim mund të mbështeten me subvencione punësimi për të hyrë në tregun primar të punës, pa përfshirë ndërmarrjet sociale. Gjithashtu, personat që janë më të gatshëm për punësim mund të punësohen në ndërmarrje me përgjegjësi shoqërore. Të gjithë këta persona duhet të mbështeten më tej me këshillim, mentorim dhe trajnim.

Aktorët lokal kanë bashkëpunim me ndërmarrjet me përgjegjësi shoqërore, të cilat mund të quhen edhe punëdhënës potencialë të këtyre personave. Bashkëpunimi i palëve të interesuara lokale me odat ekonomike (kryesisht Lidhja e Odave Ekonomike të Maqedonisë Veri-Perëndimore) mund të jetë veçanërisht i rëndësishëm në aspektin e hartës së ndërmarrjeve me përgjegjësi shoqërore.

Bashkëpunimi me sektorin e shoqërisë civile dhe hartëzimi i organizatave të shoqërisë civile mund të jetë hapi i parë në krijimin e një infrastrukture për aktivizim dhe punësim. Lista e organizatave të shoqërisë civile në nivel të Komunës së Sarajit (si dhe Qytetit të Shkupit) mund të gjendet përmes ueb faqes së Regjistrimit Qendror në linkun në vijim [Sistemi për regjistrim të centralizuar të përdoruesve – Regjistri Qendror i Republikës së Maqedonisë së Veriut \(crm.com.mk\)](http://Sistemi_për_regjistrim_të_centralizuar_të_përdoruesve_-_Regjistri_Qendror_i_Republikës_së_Maqedonisë_së_Veriu_(crm.com.mk).).

Vetëpunësimi

Në programin e Vetëpunësimit mund të marrin pjesë të gjithë personat që duan të hapin biznesin e tyre. Ky program është adekuat mbi të gjitha për personat që kanë njohuri dhe aftësi, siç janë zejtarët. Masa do të mbështesë të papunët në krijimin e një kompanie të tyre, duke formalizuar një aktivitet tashmë ekzistues (joformal), grante për pajisje dhe materiale. Qëllimi i drejtpërdrejtë është krijimi i subjekteve juridike (mikro-bizneset) me hapjen e vendeve të reja të punës, duke stimuluar kërkesën në tregun e punës me vetëpunësim. Kjo masë është pjesë e Planit operativ për programe dhe masa aktive për punësim dhe shërbime në tregun e punës, i cili zbatohet nga Agjencia e punësimit në bashkëpunim me Agjencinë për zhvillimin e ndërmarrësisë.

Pjesëmarrësit në këtë masë i nënshtrohen trajnimit prej 30 orëve për ndërmarrësinë dhe përgatisin një ide biznesi. Kandidatët më të mirë marrin ndihmë shtesë këshilluese për zhvillimin e një plani biznesi. Gjatë përgatitjes së planit të biznesit, pjesëmarrësit kanë mbështetjen e një këshilltari që i udhëzon në procesin e përgatitjes.

Pjesëmarrja në këtë masë kërkon kujdes, para së gjithash duke pasur parasysh detyrimet që marrin përsipër personat që do të përfitojnë grant, sepse zakonisht bizneset e vogla janë të cenueshme.

Për të marrë pjesë në këtë masë, është e nevojshme që bashkësia lokale të vendosë kontakte me Qendrën për punësim në Shkup dhe menjëherë të informojë pjesëmarrësit potencial për procedurën, të drejtat dhe detyrimet.

Rekomandime

1. Punëdhënësit nga Komuna e Sarajit kanë pretendime për fuqi punëtore në ndërtimtari, bujqësi, turizëm, hotelieri, tregti me shumicë dhe pakicë etj. Trajnimi në punë i kombinuar me subvencionet e pagave paraqet një mundësi tërheqëse për punëdhënësit që t'i punësojnë të riatdhesuarit dhe anëtarët e familjeve të tyre.
2. Personat që kanë njohuri dhe aftësi në profesione të caktuara mund të marrin grant për vetëpunësim. Granti për vetëpunësim do të përfaqësojë një stimul të fortë në integrimin e tyre ekonomik.
3. Një qasje e unifikuar, pra masat e përgjithshme për proceset e planifikuara të riintegritimit nuk do të japin rezultate, sepse të riatdhesuarit janë individë të ndryshëm dhe nevojitet një qasje e përshtatur për çdo të riatdhesuar. Zbulimi në kohë dhe aktivizimi i shpejtë në tregun e punës mund të luajë një rol kyç në punësimin e tyre. Agjencia e punësimit dhe institucionet e tjera që mund të ndikojnë në riintegrimin ekonomik kanë qasje të kufizuar tek të riatdhesuarit dhe familjet e tyre, prandaj përfshirja e komunitetit lokal, organizatave të shoqërisë civile dhe sektorit privat lokal mund të jetë me përfitim të madh në të gjithë procesin. Këshilltari i karrierës në bashkëpunim me sektorin privat dhe duke marrë parasysh politikat ekzistuese aktive në tregun e punës mund të kontribuojë në avancimin në karrierë dhe punësimin e tyre.
4. Këshilltarët e karrierës në nivel vendor mund të jenë profesionistë në profesionin e tyre, por mbi të gjitha duhet të jenë persona që mund të fitojnë besimin e të riatdhesuarve dhe familjarëve të tyre. Në Komunën e Sarajit mund të hartohen këshilltarë të mundshëm për karrierë të cilët kanë lidhshmëri joformale dhe besim nga banorët e komunitetit lokal.